

[เรื่ อ ง จ า ก ป ก]

รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์

บรรณารักษารวบรวมสารภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปัจจุบันเป็นกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ราชบัณฑิตยสถาน

นักเขียน-นักกลอน ณ ปักข์ใต้ชายแดน

ลูงชอบเล่าเรื่อง ม.จ. อากาศดำเกิง ที่หอประชุม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ผมเริ่มต้นเดินทางไปทำงานที่ปัตตานีในช่วงปลายปี 2515 ช่วงนั้นชายแดนภาคใต้ มีข่าวครึกโครมหรือข่าวน่าสนใจ 2 ข่าว คือ ข่าวลูงชอบ วิชัยสิทธิ์ อ้างตนว่าเป็น ม.จ.อากาศดำเกิง รพีพัฒน์ และข่าวครู 5 คน ถูกโจรจับขึ้นเขาบูโด

ลุงชอบสนทนากับนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

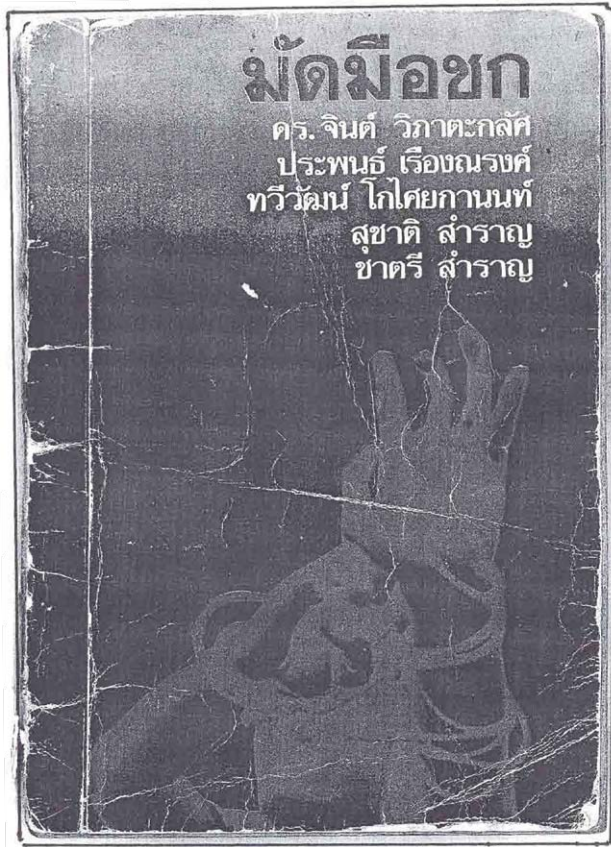
ข่าวลุงชอบ วิชัยสิทธิ์

ในขบวนการไฟสายใต้ที่ผมเดินทางไปปัตตานีเพื่อทำงานที่นั่นเป็นครั้งแรก ผมพบนักข่าวหนังสือหลายคน ทราบว่าเขาต้องการไปทำข่าวเกี่ยวกับลุงชอบ วิชัยสิทธิ์ ซึ่งอ้างตนว่าเป็น ม.จ.อากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ก่อนหน้านี้ผมทราบข่าวจากคุณนเรศ นโรปกรณ์ ซึ่งนำเสนอในสยามรัฐรายวัน แต่ยังไม่ทราบรายละเอียดชัดเจนนัก เมื่อผมไปพักอยู่ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จึงได้พบลุงชอบ ซึ่งอายุประมาณ 67-68 ปี ร่างสันหัด ผิวดำแดง พูดเสียงดังฟังชัด ผมเชิญลุงชอบมาเล่าเรื่อง ม.จ.อากาศดำเกิง นักเขียนดังในอดีต โดยใช้สถานที่ในหอประชุมมหาวิทยาลัย ปรากฏว่ามีนักศึกษาและผู้สนใจเข้าฟังอย่างคับคั่ง ตอนหนึ่งลุงชอบเล่าว่าความจริงท่านไม่ใช่ชื่อชอบ วิชัยสิทธิ์ และไม่ได้อับชีวิตรด้วยการฆ่าตัวตาย

(ม.จ.อากาศดำเกิงสิ้นชีพิตักษัยที่ฮ่องกง พ.ศ.2474) แต่ ม.จ.อากาศดำเกิงของลุงชอบลงเรือจากฮ่องกงมาขึ้นฝั่งมาเลเซีย แล้วเดินเข้าสู่ยะลา จากนั้นสมัครเข้าทำงานที่เหมืองลำพระยาจนกระทั่งพบเพื่อนถูกใจ ชื่อลุงแก้วซึ่งเป็นชาวหินคอกกระบือ อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ในที่สุดลุงชอบไปพักกับเพื่อนที่ปะนาเระ

ลุงชอบมีความสามารถหลายอย่าง เช่น พูดภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสได้คล่อง เล่นดนตรีไทย (ตีขิม) ได้เก่ง บุคลิกท่าทางตลอดจนถึงการพูดจามีความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่เก้อเขิน ในที่สุดนายตำรวจผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง (พันตำรวจโทปกาศิต) นำลุงชอบไปพิสูจน์ที่กรุงเทพฯ ผลปรากฏว่าลุงชอบไม่ใช่ ม.จ.อากาศดำเกิง แม้แต่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช และพี่น้องตระกูลรพีพัฒน์ ยืนยันว่าไม่ใช่เช่นกัน

ลุงชอบกลับไปปะนาเระตามเดิม ชาวบ้าน

ก็ยังมั่นใจว่าลุงชอบ คือ ม.จ.อากาศดำเกิง อย่างไรก็ดีเปลี่ยนแปลง ผมคิดว่าหากไม่ใช่ ม.จ.อากาศดำเกิง แล้วจะเป็นใครแน่ การที่ลุงชอบทราบประวัติและผลงานของ ม.จ.อากาศดำเกิง อย่างดีเยี่ยม อาจเป็นพระสหาย ม.จ.อากาศดำเกิง เดินทางไปด้วยกันจะได้ไหม หรืออาจเป็นเจ้าของเดินทางออกนอกประเทศในช่วงบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จะได้ไหม? ผมคิดว่าลุงชอบอ้างตนเป็น ม.จ.อากาศดำเกิง นั้น ช่างสวมรอยได้อย่างแนบเนียนและเหมาะสมกับช่วงเวลา สถานการณ์ และบุคลิกบางอย่าง

ภายหลังทราบว่าลุงชอบย้ายจากปะนาเระไปพักอาศัยกับหลานที่บ้านคลองรำ อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา และถึงแก่กรรมที่นั่น

ข่าวครูถูกโจรจับขึ้นภูเขามูโด

อีกข่าวหนึ่งซึ่งสร้างความสะเทือนขวัญไม่น้อย นั่นคือครูหนุ่มสาว 5 คน ถูกโจร (หัวหน้าโจรชื่อ แซง ทำน้ำ) จับครูขึ้นภูเขามูโด (คือครูศิริพร คชฤทธิ์ ครูสัมพันธ์ ราชมณี ครูวศิน แซ่อ่อง ครูธีรพจน์แสงแก้ว และครูภักดี ชูพันธ์) ผลที่สุดครูภักดี ชูพันธ์ หนึ่งในห้าเสียชีวิต นอกนั้นเจ้าหน้าที่นำครูกลับมาได้ ผมมีโอกาสพบครูธีรพจน์ แสงแก้ว ซึ่งเรียนศึกษาศาสตร์ (ภาคค่ำ) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เขาเล่าเหตุการณ์ระทึกใจให้ฟังอย่างละเอียด ผมนำมาเสนอเป็นบทความตีพิมพ์ในวิทยาสารวารสาร เพื่อเพื่อนครูในยุคหนึ่ง โดยต้องการให้คนทั่วไปได้ทราบข่าวร้ายที่เกิดขึ้นกับครูชายแดนภาคใต้ ผมเสนอบทความทำนองนี้อีกหลายครั้ง ไม่ว่าจะครูถูกจับ หรือโรงเรียนถูกเผา ซึ่งเป็นปัญหายังมีอยู่จนทุกวันนี้

ปัญหาชายแดนภาคใต้ช่วงนั้นหรือก่อนหน้านั้น เกิดจากขบวนการแบ่งแยกดินแดน หรือขบวนการก่อการร้าย (ขก.) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเชื้อสายเจ้าเมืองบางคนที่สูญเสียอำนาจ หัวหน้าโจรมีชื่อเสียงขณะนั้นชื่อ เปาะเยะ หรือ ตือระสมญานามว่า “รายอบูเกะ” แปลว่า “เจ้าพ่อแห่งขุนเขา” นอกจากนี้ยังมีโจรอีกหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีตราสัญลักษณ์เป็นเครื่องหมาย อย่างน้อยใช้ประทับตราบนแผ่นกระดาษด้านบนหรือด้านล่างข้อความที่ส่งไปเรียกค่าคุ้มครอง

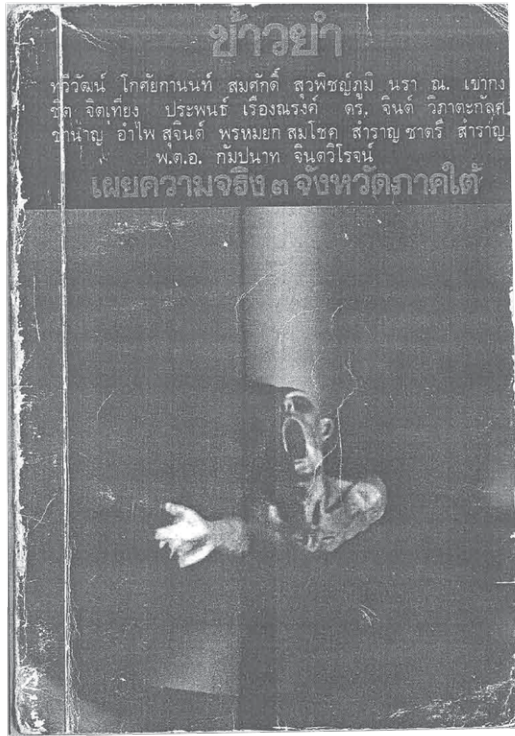
ภัยจากโจรดังกล่าวนั้นเป็นประจำคือ การเรียกค่าคุ้มครอง การเรียกค่าไถ่ การจับกุมเป็นตัวประกัน (มักเป็นครู) การปิดสวนยาง และการเผาโรงเรียน ภัยเหล่านี้เป็นข้อมูลที่นักเขียนนำมาสร้างสรรค์เป็นบันเทิงคดีหรือสารคดีอย่างน่าสนใจ ผมมีข้อสังเกตว่าก่อนหน้าปัญหาในพื้นที่ไม่รุนแรงมากนัก นักเขียนจากส่วนกลาง เช่น มนัส จรรย์รงค์ ซึ่งเคยไปทำงานที่ทัศนสถาน อำเภอธารโต จังหวัดยะลา ก็เสนอเรื่องสั้นโดยไม่ได้พูดถึงปัญหาโจรผู้ร้าย มักพูดถึงความผิดหวังในความรัก เช่น เรื่องจับตาย และเรื่องบาโหย รวมทั้งเล่าให้เลี้ยวที่หวังแก้ได้ไม่คำนึงว่าเป็นการทรمانสัตว์ (วัวชน) คือ เรื่องซาเก๊ะ เป็นต้น ถัดมา รัตนะ ยาวะปราภาส เสนอเรื่องตังกาเต็ง (ชื่อหมู่บ้านที่อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา) เล่าถึงการหย่า 3 ครั้ง ของหญิงหม้าย สุดท้ายครั้งที่ 4 จะคืนดีกับสามีเดิมอีก ก็ต้องแก้เคล็ดอาศัยเงินบูตอ (เงินตาบอด) คือชายไร้สมรรถภาพทางเพศ หลังจากนั้นจึงมาอยู่กินกับสามีเดิมได้ตามปกติ แต่เงินบูตอในเรื่องตังกาเต็งไม่ได้เป็นเช่นนั้น จึงมีปัญหา

ตามมาที่ผู้เขียนเล่าได้อย่างน่าอ่านสุดท้ายคือ โสภาค สุวรรณ (จำไพพรรณ สุวรรณสาร หรือ จำไพพรรณ ม.ศรีโสภาค) เสนอเรื่องปลากง (ชื่อหมู่บ้านที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี) เล่าถึงพัฒนาการหญิงชาวกรุงผู้มีอุดมคติสูงส่ง ผลงานเป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไป เรื่องนี้พูดถึงปัญหาโจรผู้ร้ายไว้ด้วย ปัจจุบันปลากงเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาวิชาภาษาไทย ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

กลุ่มนักเขียนและผลงาน

กลุ่มนักเขียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ช่วงนั้นมีหลากหลายอาชีพ เช่น มีทั้งครู ตำรวจ ข้าราชการ กรมการปกครอง นักข่าว และนักหนังสือพิมพ์ ซึ่งส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ผู้ที่เป็นตัวตั้งตัวตีในการรวบรวมผลงาน และจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มพร้อมจำหน่ายเผยแพร่ คือ ชาตรี สำราญ ครูชวยะลา ซึ่งทราบปัญหาสามจังหวัดภาคใต้เป็นอย่างดี ขณะนั้นเขาเป็นนักศึกษา (ภาคค่ำ) ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ส่วนผู้ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ผลงาน คือ สมศักดิ์ สุวพิชญ์ภูมิ ชาวยะลาเช่นกัน เขาทำงานเป็นนักข่าวอยู่ที่สำนักพิมพ์ไทยรัฐ

รวมเรื่องสั้นเรื่องแรก ของกลุ่มนักเขียนชายแดนภาคใต้ (ยุคนั้น) ชื่อ "มัดมือชก" พิมพ์ที่เสริมการพิมพ์ ยะลา ปี 2517 เริ่มด้วยผลงานของทวีวัฒน์ โกไศยกานนท์ (ช่วงนั้นเป็นผู้ตรวจราชการจังหวัดยะลา) เขาเสนอเรื่อง "มัดมือชก" เล่าถึงครูได้รับจดหมายเรียกค่าไถ่จากโจรนอกพื้นที่ ซึ่งเป็นการกระทำอย่างมัดมือชก สุดท้ายปรากฏว่าหัวหน้าโจรในพื้นที่เป็นศิษย์ของครู ซึ่งยื่นมือเข้ามาช่วยแก้ปัญหาได้สำเร็จ

เรื่องที่ 2 “เงอะอูเซ็ง” ของ ประพนธ์ เรืองณรงค์ เล่าถึงเด็กหนุ่มถูกกำหนดใส่ร้ายว่าเป็นผู้ฆ่าพ่อค้าชื่ออย่างแผ่น เงอะอูเซ็งกลัวเจ้าหน้าที่จึงจำใจหลบหนีไปกับเพื่อนชื่อ แวมะยิ เพื่อร่วมมือกับโจรบนภูเขา ในที่สุดเขาขัดแย้งกับเพื่อน เมื่อได้รับคำสั่งจับครูเรียกค่าไถ่ เงอะอูเซ็งโดนเพื่อนยิงในตอนจบเรื่องเพราะไม่ทำตามคำสั่งหัวหน้าโจร

เรื่องที่ 3 “ถูกขยี้ที่ตะบิงตังจี” ของ ดร.จินต์ วิภาตะกัลป์ (ช่วงนั้นเป็นปลัดจังหวัดยะลา) ตะบิงตังจี เป็นชื่อหมู่บ้านในอำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา ตะบิงตังจีเป็นคำมลายู แปลว่า ตลิงสูง หรือตลิงชัน ผู้เขียนเล่าถึงยุทธวิธีการต่อสู้ระหว่างตำรวจกับโจรด้วยอารมณ์ขัน โดยโจรเปิดฉากช่วงกลางคืน และใช้ขังนำหน้าเป็นกำแพง ผลการปะทะปรากฏว่าตำรวจตาย 1 นอกนั้นบาดเจ็บ ตอนใกล้จบเรื่อง ฝ่ายตำรวจ

ต้องการสืบข่าวโจร และมอบให้ตำรวจหญิง 5 คน ค่อมม้าเข้าไปในถิ่นโจร แต่ไม่ได้ผล กลับถูกโจรส่งจดหมายมาเยาะเย้ยเหน็บแนม

เรื่องที่ 4 “นี่หรือรางวัล” ของ สุชาติ สาราญ (ช่วงนั้นเป็นผู้อำนวยการการศึกษาเทศบาลเมืองยะลา) เล่าถึงครูหนุ่มเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปทำงานที่ยะลา และจากคนรักด้วยความเสียสละเพื่อเด็กในชนบท ในที่สุดก็พบปัญหาโจรเรียกค่าคุ้มครอง การแก้ปัญหาทำนองเดียวกับเรื่องมัดมือชก ของทวีวัฒน์ โกศัยกานนท์ ตอนท้ายเรื่องครูได้รับจดหมาย 2 ฉบับ ฉบับแรกเป็นของลูกศิษย์ซึ่งเป็นหัวหน้าโจรในพื้นที่ รับปากว่าจะจัดการแก้ปัญหาให้เรียบร้อย อีกฉบับหนึ่งเป็นของคนรัก บอกว่าเธอตัดสินใจแต่งงานกับชายอื่น เพราะไม่ต้องการไปเสี่ยงชีวิตในดวงใจ เรื่องนี้จบด้วยคำถามของครูผู้เสียสละต่อส่วนรวมว่า “นี่หรือรางวัล”

เรื่องสุดท้าย “พรงนี้ครู” ของ ชาตรี สาราญ เล่าถึงปัญหาในหมู่บ้านโดยผ่านครูใหญ่ชื่อผานเพียรทอง ผานเล่าถึงปัญหาต่างๆ อย่างตรงไปตรงมา สุดท้ายคือปัญหาของซอมะ ชาวบ้านซึ่งสนิทสนมกับครูแต่เขามีปัญหากับตำรวจเลวนายหนึ่ง ซอมะจึงตัดสินใจขโมยเขา เมื่อเงินหมดเกลี้ยงจึงส่งจดหมายมารบกวนครูใหญ่ ผานจึงไปปรึกษากับญาติผู้ใหญ่ของซอมะ เพื่อแก้ปัญหา แต่ได้รับคำตอบว่า “พรงนี้ครู”

ผลงานเล่มที่ 2 ชื่อ “ข้าวยา” พิมพ์ที่เสริมการพิมพ์ ยะลา ปี 2519 มีผลงานของนักเขียนต่อไปนี้ ประพนธ์ เรืองณรงค์ เขียนเรื่อง ฟาติเมาะ สมโชค สาราญ เขียนเรื่อง หมายเหตุจากบ้านป่า

นรา ณ. เขางัง เขียนเรื่อง เปาะเยะ

สุจินต์ พรหมยก เขียนเรื่อง พรงนี้สายเกินไปกับสามจังหวัดภาคใต้

ชำนาญ อำไพ เขียนเรื่อง ไฟพิชชนเรือแจว
ชิต จิตรเทียง เขียนเรื่อง จำหระรงค์
พ.ต.อ.กัมปนาท จินตวิโรจน์ เขียนเรื่อง
ผมถูกมัดมือชก

ทวีวัฒน์ โกไสยกานนท์ เขียนเรื่อง ดินขาว
สมศักดิ์ สุวพิชญภูมิ เขียนเรื่อง สถานการณ์
3 จังหวัดภาคใต้

ชาติรี สำราญ เขียนเรื่อง คอยนายก

“ข้าวย่า” นำมาเป็นชื่อหนังสือ เพราะ
เป็นการรวมกลุ่มนักเขียนหลากหลายอาชีพใน
จังหวัดชายแดนภาคใต้ และเรื่องที่น่ามารวมเล่ม
นั้นยังมีทั้งเรื่องสั้น บทความ และบทกลอน
ลักษณะการรวมนักเขียนและผลงานเช่นนี้
เสมือนการปรุงข้าวย่าของชาวใต้รสชาติเป็นเช่น
ใดก็ต้องชิมหรือรับประทาน ผมไม่ต้องการ
แจกแจงแต่ละเรื่องให้ยืดยาด เพียงสรุปว่าเนื้อหา
ล้วนสะท้อนปัญหาของชายแดนภาคใต้ยุคนี้
ตามประสบการณ์ผู้เขียนแต่ละคน

นักเขียนข้างต้นที่ผมรู้จัก เช่น “นรา
ณ เขากง” เป็นนามปากกาของครูแดง ทิพย์วัลย์
ชานนราธิวาสผู้สันทัดรู้เรื่องปัญหาชายแดน
ภาคใต้ เขาเสนอบทความในสยามรัฐรายวันเป็น
ประจำ สุจินต์ พรหมยก เป็นศึกษานิเทศก์
จังหวัดนราธิวาส มีประสบการณ์เกี่ยวกับการ
ศึกษาในท้องถิ่นเป็นอย่างดี ชำนาญ อำไพ
เป็นทั้งนักเขียนและนักกลอน เคยเป็นครูที่อำเภอ
ยะหา จังหวัดยะลา เมื่อปลดเกษียณฯ แล้ว
ไปปักหลักอยู่ที่สงขลา สมศักดิ์ สุวพิชญภูมิ
ชาวยะลา ช่วงนั้นเขาทำงานอยู่ที่สำนักพิมพ์
ไทยรัฐ เป็นคนหนึ่งที่อยู่และเข้าใจถิ่นเกิด
พ.ต.อ.กัมปนาท จินตวิโรจน์ ขณะนั้นเป็น
ข้าราชการบำนาญ เคยเป็นนายตำรวจมี
ประสบการณ์เกี่ยวกับชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะ

รู้เรื่องโจรแต่ละคนเป็นอย่างดี เขาเขียนหนังสือ
หลายเล่ม เช่น “จาก เปะสูถึงเปาะเยะ” เป็นต้น
ชิต จิตรเทียง และทวีวัฒน์ โกไสยกานนท์
เป็นข้าราชการที่สนใจปัญหาท้องถิ่น จึงเล่าเรื่อง
ได้อย่างเห็นภาพสุดท้าย ชาติรี สมโชค และสุชาติ
สำราญ ทั้งสามเป็นชาวยะลา ประเภท “ลูกที่”
ที่รู้เรื่องท้องถิ่นอย่างจริงจัง โดยเฉพาะชาติรีได้รับ
การยกย่องจากหน่วยงานที่ส่งเสริมการศึกษา
เพื่อท้องถิ่น และชิต จิตรเทียง หัวหน้าหมวด
การศึกษาอำเภอยะหา จังหวัดยะลา เล่าเรื่อง
จำหระรงค์ได้อย่างน่าสนใจ

นอกจากนักเขียนและผลงานที่ยกตัวอย่าง
ข้างต้นนี้ ยังมีนักเขียนและผลงานดีเด่นอีก
เช่น ผีเสื้อและดอกไม้ ของ “นิพพาน” หรือ
“มกุฏ อรฤดี” (มงคล แซ่ฮ่วย) ปอนเาะที่รัก
ของณรงค์ฤทธิ์ ศักดาณรงค์ ใครจะเปลื้องบาป
นี้ให้ฉัน ของนิน บางนรา (เชียรชัย ลาภานันท์)
รวมทั้งสารคดีจากผลงานศึกษาค้นคว้าเรื่อง
ซาไก เจ้าแห่งขุนเขาและสมุนไพรมะพร้าว
ดวงจันทร์

นักเขียนอาวุโส

ช่วงผมเป็นบรรณาธิการ “รูสมิแล” วารสาร
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
ผมได้รับความร่วมมือจากผู้อาวุโสที่ชอบเขียน
แต่ละท่านต่างนำประสบการณ์จากชายแดน
ภาคใต้มาเล่าอย่างน่าฟังและน่าติดตาม ขอยก
ตัวอย่างท่านแรกคือ พระเทพญาณโมลี
(เกตุ ธรรมรัชชะ) สมณศักดิ์สุดท้ายคือพระธรรม
โมลี พระคุณเจ้าอายุ 102 ปี มีชื่อเสียงด้าน
นักเทศน์ นักเขียน-กวี และนักสะสมของเก่า
“พิพิธภัณฑ์พระเทพญาณโมลี” ในบริเวณ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

เกิดขึ้นจากทุนทรัพย์ที่พระองค์เจ้าบริจาคร่วมกับ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รวมทั้งวัดอุโบสถจำนวนมากที่เก็บสะสมไว้เนิ่นนาน ส่วนผลงาน บทกวีดีเด่นคือสุบินคำฉันท์

ถัดมาคือ ขุนศิลปกิจพิสัย (ผัน ศุภอักษร) อดีตศึกษาธิการ รัฐไทรบุรี-รัฐปะลิส ท่านเป็น ชาวสงขลา มีความสนใจเชี่ยวชาญภาษามลายู ผลงานที่น่าสนใจคือ “ภาษามลายูในวรรณคดี เรื่องอิเหนา” อีกท่านหนึ่งเป็นคู่แข่ง คือ ขุน ศิลปกรรมพิเศษ (แปลก ศิลปกรรมพิเศษ) เป็น ชาวสงขลาเช่นกัน อดีตศึกษาธิการ เขตการศึกษา 2 จังหวัดยะลา ท่านรอบรู้ภาษามลายู มีผลงานดีเด่น คือ “พจนานุกรมคำพ้องไทย-มลายู” ซึ่งราชบัณฑิตยสถานจัดพิมพ์เผยแพร่ เมื่อปี 2529

อีกท่านหนึ่ง คือ ขุนจรรยาวิธาน (วันยู โชะ มะโรหบุตร) เป็นไทยมุสลิมปัตตานี เคยเป็น ศึกษาธิการอำเภอและศึกษาธิการจังหวัด ชายแดนภาคใต้ เขียนตำราภาษามลายู-ไทย เป็นแบบเรียนหลายเล่ม ท่านเป็นเด็กมุสลิมรุ่น แรกเรียนหนังสือในวัด น้องชายของท่านชื่อ หะยีวัน มะโรหบุตร ผู้แปลประวัติศาสตร์ปัตตานี หรือ Hikayat Pattani ของ D.K.Wyatt และ A. Teeuw โดยตีพิมพ์ในวารสารรัฐสมิแลต่อเนื่อง หลายฉบับ

นักเขียนอาวุโสที่เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับ ปัตตานีในอดีตประจำในรัฐสมิแลคือ อนันต์ วัฒนานิกร อดีตศึกษาธิการอำเภอยะรัง ปัตตานี ผลงานล่าสุดของท่านก่อนถึงแก่กรรม คือ หนังสือชื่อ “ประวัติเมืองลังกาสุกะ เมืองปัตตานี” ถัดมาประมวล อุทัยพันธ์ อดีตข้าราชการครู อำเภอยะรัง ปัตตานี ผลงานล่าสุดก่อนที่ประมวล ถึงแก่กรรม คือหนังสือชื่อ “เล่าไว้ที่ปัตตานี”

กลุ่มนักเขียน-นักวิชาการไทยมุสลิม

กลุ่มดังกล่าวนี้หมายถึงผู้เสนอบทความใน รัฐสมิแล ได้แก่ อนันต์ โอภฤษ, หะสัน หมัดหมาน, สาเหะ อับดุลละห์ อัลยุฟรี และเจ๊ะมะ เบ็ญญา โดยเฉพาะหะสัน หมัดหมาน มุสลิมชาวสงขลา มีบทบาทเชื่อมโยงกับกลุ่มนักเขียนมาเลเซียที่ Dewan Bahasa dan Pustaka กัวลาลัมเปอร์ และกลุ่มนักเขียนอินโดนีเซีย เคยร่วมจัดกิจกรรม A Summit of ASEAN Poet ที่เกาะบาหลี่ ปี 2526 ผมและหะสัน หมัดหมาน ได้ไปร่วมกิจกรรม ครั้งนั้นด้วย การไปร่วมสัมพันธกับนักเขียน เพื่อนบ้านดังกล่าว ทำให้มีผลงานชื่อ “ภาพพจน์ ปัตตานี สร้อยวลีสามภาษา” ภายในเล่มมีภาพ ประกอบสวยงาม เป็นภาพสีเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวไทยมุสลิม ผมบรรยายเป็นคำกาศพภาษภาษาไทย เอ.การิมีย ฮัซซัน (หะสัน หมัดหมาน) บรรยาย เป็นป็นต้นภาษามลายู และอนันต์ โอภฤษ บรรยายเป็นบทกวีภาษาอังกฤษ หนังสือเล่มนี้ สำนักพิมพ์นะห์ดี เพรสพิมพ์อย่างสวยงามโดยไม่คิดมูลค่า

นักเขียนไทยมุสลิมอีกท่านหนึ่ง เคยส่ง บทความเกี่ยวกับปัตตานี และศาสนาอิสลาม มาตีพิมพ์ในรัฐสมิแล ได้แก่ อับดุลลอฮ์ อับดุลเราะหมาน เขาทำงานอยู่ที่ นสพ.อัล-ญีฮาด เซิง สะพานอรุณอมรินทร์ ฝั่งธนบุรี เขาใช้นามปากกาว่า “อับดุลลอฮ์ ลออแมน” เขียนหนังสือเกี่ยวกับ มุสลิมปัตตานีหลายเล่ม

นักกลอน

อีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มนักกลอนชายแดน ภาคใต้ ขอพูดถึงนักกลอนที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เพราะเป็นเรื่องใกล้ๆ ตัวผม ช่วงนั้นมีนักกลอน

มาพำนักรวมกันถึง 5 คน ณ สถาบันแห่งนี้ คือ มะเนาะ ยูเต็น, วันเนาวิ ยูเต็น, อำพล สุวรรณชาติ, เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และประพนธ์ เรืองณรงค์ ในหนังสือชื่อ “อันเป็นที่รัก” ซึ่งรวมผลงานของนักกลอนดังกล่าว มีตอนหนึ่งของคำนำเขียนไว้ว่า “เราเป็นอาจารย์ที่เป็นนักกลอนสมัยเดียวกัน รวมกันอยู่ในสถาบันเดียวกัน ซึ่งมี ‘ใต้’ ไม่บ่อยนัก” ผมคิดว่าเนื่องจากความผูกพันและการรู้จักมักคุ้นมาก่อน ต่างชักชวนกันมาสู่ชายแดนภาคใต้ในช่วงนั้น

นักกลอนที่ปัตตานี นอกจากนักกลอนดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีนักกลอนชาวปัตตานี เช่น ประมูล อุทัยพันธ์ บางครั้งใช้นามปากกาว่า “ข่อย ไบลาน” เขาส่งผลงานไปตีพิมพ์ในวิทยาสารเป็นประจำ ประมูล อุทัยพันธ์ นอกจากเป็นนักกลอนแล้ว ยังเขียนสารคดีท้องถิ่นปัตตานีได้อย่างน่าอ่าน หนังสือเล่มสุดท้ายของเขาคือ “ฝากไว้ที่ปัตตานี” ถัดมาคือ เสน่ห์ วงษ์กำแหง เมื่อเรียนจบศึกษาศาสตรบัณฑิต ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ก็ย้ายตามภรรยาไปอยู่ที่ภูเก็ต รวมทั้งวิโรจน์ ศรีสุโร บัณฑิตศึกษาปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปปักหลักเป็นอาจารย์ที่ภาคอีสาน

นักกลอนชาวยะลาที่มีผลงานในช่วงนั้น เช่น นพดล ทศวา, ชาตรี สำราญ, รุ่ง ดาวกระจาย, ประคอง สัจจมาศ และ “รัชนี้” คนหลังนี้มักไม่บอกนามสกุล เพียงบอกที่อยู่ไว้ว่า “บ้านโครง ผังเมืองเบตง” นักกลอนชาวนราธิวาสที่มีชื่อเสียงขณะนั้น เป็นนักกลอนอาวุโส ชื่อขุนชัย เศรษฐสัมพันธ์ ใช้นามปากกาว่า “ภูมเรศ” เมื่อครั้ง สโมสรสุนทรภู่ และวิทยาลัยจัดประกวดกลอนนิราศ ปรากฏว่านิราศของท่านขุนชื่อ “นิราศชายแดนใต้” ได้รับรางวัลชนะเลิศ ส่วนนักกลอน

นราธิวาสรุ่นหลังท่านขุนมีหลายคน เช่น สายธาร สีโป (นิพนธ์ รัตนพันธ์) สานิต บุญญา (สนิท บุญฤทธิ์) และพระราชพรหมภรณ์ เจ้าอาวาสวัดเขากงผู้แต่งนิราศตากใบเป็นต้น

นักหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

สุดท้ายขอพูดถึงนักหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นชายแดนใต้ยุคหนึ่ง เริ่มด้วยสุวัฒน์ บุญถนอม บรรณาธิการและเจ้าของโรงพิมพ์ “ชาวใต้” หนังสือพิมพ์ชาวใต้เป็นปากเสียงของชาวใต้ชายแดนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะข่าวเกี่ยวกับผู้ก่อการร้าย “ชาวใต้” เสนอรายละเอียดอย่างน่าสนใจ เมื่อคุณสุวัฒน์ เสียชีวิต ผู้ดำเนินการต่อมาคือบุตรสาว ชื่อสุภัทรี คุณสุข (บุญถนอม) เธอเป็นศิษย์เก่าคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการอย่างแข็งขันไม่แพ้ผู้ชายที่ปัตตานียังมีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอีกฉบับชื่อ “เสียงสยาม” ซึ่งมีนิมิต พรภิรมย์ เป็นบรรณาธิการ นอกจากนี้ยังมีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจากสงขลาและนครศรีธรรมราช ส่งไปวางขายถึงจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ นสพ.เสียงราษฎร์ ของสุรินทร์ มาศดิตถ์ และไทยทักษิณ ของธนา พันธุ์เมธา

บทสรุป

นักเขียน-นักกลอน รวมทั้งนักหนังสือพิมพ์ ณ ปักษ์ใต้ชายแดน ผมนำเสนอตามประสบการณ์ครั้งผมมาทำงานที่ปัตตานี (2515-2532) ส่วนใหญ่ผมเขียนจากความทรงจำ ชื่อบุคคลต่างๆ อาจขาดตกบกพร่อง หรือผิดพลาด รวมทั้งบางท่านอาจถึงแก่กรรมไปแล้ว แต่ไม่ได้ระบุไว้ชัดเจน จึงขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย ๕